

Κεφάλαιο 37

Σχέσεις των ατόμων μεταξύ τους και με την πολιτεία

Το κεφάλαιο 37 αποτελεί το εγκώμιο του αθηναϊκού κράτους και της αθηναϊκής κοινωνίας, σε αντιδιαστολή με μια άλλη κοινωνία, που δεν αποκαλύπτεται φανερά, αλλά προβάλλεται έμμεσα. Αυτή η κοινωνία φυσικά είναι της_____.

Οι Αθηναίοι, εκτός απ' την αυτοχθονία τους, ήταν περήφανοι και για το πολίτευμά τους (_____ δημοκρατία).

Ήταν πολίτευμα ολοκληρωμένο, οργανωμένο και πρότυπο για τις άλλες πόλεις-κράτη. Αυτήν τη συγκεκριμένη πολιτειακή οργάνωση οι Αθηναίοι δεν τη δανείστηκαν. Έφτασαν σ' αυτή από μόνοι τους. Δε μιμήθηκαν άλλους, αλλά άλλοι αντέγραψαν αυτούς.

Πρώτη έμμεση αντιπαράθεση Αθήνας – Σπάρτης.

Η σπαρτιατική πολιτική οργάνωση βασιζόταν σ' αυτήν των Κρητών και κυρίως των Αιγυπτίων. Λεγόταν μάλιστα ότι ο Λυκούργος μετέφερε αυτά τα στοιχεία, τα ενσωμάτωσε και τα διαμόρφωσε ανάλογα με τα σπαρτιατικά δεδομένα. Η οργάνωση της Αθήνας λοιπόν είναι δημοκρατική. Το ισχύον πολίτευμα ονομάζεται δημοκρατία (=κρατεί ό δῆμος, ό λαός).

Οι Σπαρτιάτες όμως ονόμαζαν τη δημοκρατία της Αθήνας οχλοκρατία. Στη Σπάρτη την εξουσία ασκούσαν οι όμοιοι (περιορισμένη ομάδα επιφανών πολιτών με αριστοκρατική καταγωγή και οικονομική ευρωστία).

Στο κεφάλαιο 37 προβάλλεται η ισονομία που επικρατεί στην Αθήνα (ίση αντιμετώπιση των πολιτών – όλοι ίσοι απέναντι στους νόμους). Η ισονομία είναι το 2^ο στάδιο μετά την ισηγορία (το δικαίωμα δηλαδή να μιλά κανείς ελεύθερα στα δικαστήρια). Τα τρία στάδια ισηγορία – ισονομία – αξιοκρατία οδηγούν στη δημοκρατία.

Ο ρήτορας παρουσιάζει ιδεαλιστικά και εξιδανικευμένα την κοινωνική – πολιτική κατάσταση στην Αθήνα. Πολλές φορές δεν ίσχυε η ισονομία, αφού βασικό κριτήριο ήταν η οικονομική κατάσταση του καθενός από τους πολίτες. Αλλά ούτε και η ισηγορία – αξιοκρατία λειτουργούσε πάντα άψογα (θυμίζουμε του μέτοικους, τους δούλους, τη γυναικία κ.τ.λ.).

Η ελευθερία διέπει όλους τους τομείς της αθηναϊκής ζωής. Αντίθετα, στη σπαρτιατική κοινωνία η συμπεριφορά των πολιτών χαρακτηριζόταν από το «πιστόν καὶ τὸ κρυπτόν». Δηλαδή, σχετικά με το «πιστόν»: οι Σπαρτιάτες είχαν εμπιστοσύνη μόνο μεταξύ τους και με το «κρυπτόν»: ήταν καχύποπτοι με τους ξένους (νόμος ξενηλασίας).

Στην Αθήνα οι σχέσεις των πολιτών, όπως τις παρουσιάζει εδώ ο Περικλής, ήταν άψογες. Δε δημιουργούνταν αντιπαράθεσεις και παρεξηγήσεις σε βίαιο τόνο. Οι Αθηναίοι είχαν μεταξύ τους εμπιστοσύνη. Επικρατούσε συνοχή στην πόλη, αληθινή φιλία των πολιτών, λόγω ελευθερίας. Στη Σπάρτη το κράτος παρενέβαινε συνέχεια στη ζωή του πολίτη. Επικρατούσε κλίμα αστυνόμευσης, δυσπιστίας, επιφυλακτικότητας (αρνητικές σχέσεις πολιτών).

Οι Αθηναίοι είχαν εσωτερικό σεβασμό. Άρα, δε χρειάζονταν τους νόμους, για να τους περιορίζουν, αφού από μόνοι τους έκαναν το καλό. Στη Σπάρτη, οι νόμοι ήταν απαραίτητοι. Οι Σπαρτιάτες δεν παρανομούν μεν, αλλά το κάνουν από φόβο για τους νόμους, όχι από προσωπική επιλογή και σεβασμό. Ας μην ξεχνούμε ότι οι νόμοι στη Σπάρτη ήταν πολύ αυστηροί.

Στο τέλος προβάλλονται οι ηθικοί κανόνες. Η παραβίασή τους συνεπάγεται κοινωνική κατακραυγή και ντροπή για τον παραβάτη. Οι Αθηναίοι υπακούουν πρώτα στους

κανόνες ζωής (άγραφους νόμους), δηλαδή στους κανόνες συνείδησης* και κατόπιν φυσικά και στο γραπτό δίκαιο.

Κεφάλαιο 38

Η ευχαρίστηση από τα πνευματικά και υλικά αγαθά

Το κεφάλαιο 38 αποτελεί ένα σύντομο και ευχάριστο διάλεμμα για τον ακροατή ή τον αναγνώστη. Πριν ο ρήτορας λοιπόν περάσει στις πολεμικές επιχειρήσεις και στη συγκριτική παρουσίαση Αθήνας – Σπάρτης και αφού έχει παρουσιάσει το δημοκρατικό πολίτευμα και τον τρόπο ζωής των Αθηναίων, τοποθετεί ανάμεσα το κεφάλαιο 38, ως ένα ευχάριστο άκουσμα, ένα μικρό «ήδυσμα» για το λόγο του. Άρα η ύπαρξη του κεφαλαίου 38 δεν είναι τυχαία. Θα λέγαμε ότι παίζει το ρόλο της γέφυρας, ώστε ο ρήτορας να προχωρήσει από το πολίτευμα σε άλλες αρετές των Αθηναίων. Στη μεταβατική αυτή παράγραφο λοιπόν περιγράφεται η ευχαρίστηση από τα πνευματικά κι υλικά αγαθά, που απολαμβάνουν οι πολίτες.

Όπως παρατηρούμε, ο Περικλής στο σημείο αυτό του λόγου του κάνει αναφορά μόνο στα ιδιωτικά οικοδομήματα, ενώ αποσιωπά κάθε αναφορά στα δημόσια.

- «έπεσέρχεται...ἐκ πάσης γῆς τὰ πάντα»:

Εδώ με το «πάντα» ο ρήτορας εννοεί αγαθά δευτερευούσης σημασίας, δηλαδή είδη πολυτελείας, τα οποία φυσικά η Αθήνα δεν μπορούσε να τα παράγει όλα. Γι' αυτό και πραγματοποιούσε εισαγωγές, μόνο όμως γι' αυτά τα προϊόντα.

Στην Αθήνα του 5ου αιώνα π.Χ. υπήρχε ισοζύγιο εισαγωγών και εξαγωγών. Ταυτόχρονη, δηλαδή, ανάπτυξη του εξαγωγικού εμπορίου με τη διαδικασία εισαγωγής προϊόντων. Συνεπώς, όλα αυτά οδηγούν στη διαπίστωση ότι ο οικονομικός πλούτος της πόλης ήταν τεράστιος και επικρατούσε το εμπόριο στην οικονομική ζωή. Επίσης, αφού οι εξαγωγές ήταν τόσες πολλές, έφερναν στα ταμεία πολλά χρήματα, με τα οποία οι Αθηναίοι έκαναν εισαγωγές ποικίλων αγαθών από άλλες πόλεις.

Κεφάλαιο 39

Υπεροχή των Αθηναίων απέναντι στους Λακεδαιμόνιους στα πολεμικά

Στο κεφάλαιο 39 αρχίζει ο ρήτορας τη φανερή αντιπαράθεση Αθήνας – Σπάρτης. Για πρώτη φορά εξάλλου αναφέρεται το όνομα των Σπαρτιατών «οὔτε γὰρ Λακεδαιμόνιοι...». Η σύγκριση των δύο αντιμαχόμενων πόλεων είναι πια ανοιχτή – άμεση και όχι κρυφή – έμμεση, όπως στο κεφάλαιο 37, όπου η Σπάρτη υπονοείται σε κάθε παρατήρηση του ομιλητή. Η σύγκριση των δύο πόλεων στο κεφάλαιο 39 κινείται στο πολεμικό επίπεδο.

Συγκεντρωτικά: Κεφάλαιο 39:

Διαφορές Αθήνας – Σπάρτης

Στρατιωτικός τομέας:

ΑΘΗΝΑ	ΣΠΑΡΤΗ

Παιδαγωγικός Τομέας

ΑΘΗΝΑ	ΣΠΑΡΤΗ

